

Scumandà da discurrer occitan

Il rapport «Sepreparai cun gervosa» en La Quotidiana dals 4 conferma il niz da scuntradas sco l'Europeada. Ins ha s'entupà en Surselva cun gliעד da cuminzas etnicas geograficamain proximas; quels umans averts, conscients da lur atgnadad culturala, han rapportà gugent da lur situaziun. Tgi che visita la Frantscha dal sid auda là per regla mo franzos; ils indigens dovran lur occitan tradiziunal sco in linguatg secret, mo cun gliעד ch'i conuschon sco fragliuns da lingua. Insaquants detagls gidan a chapir ils pleds dals giugaders occitans. In d'els ha num Frederic Nadau; sia schlatta vul dir «Nadal», gist sco quella dal giugader catalan da tennis Rafael Nadal.

Nadau rapporta: «Els onns tschunconta ha ei dau in temps ch'ei era scumandau da tschintschar occitan.» Vairamain hai entschavì cun l'instituziun da la scola primara seculara ed obligatorica suenter 1880 tras la republica franzosa

naziunalista. Ins inculpava a la magistraglia ch'ella furmia l'armada dal progress cunter ils «dialects», pia las linguas regiunalas, e cunter l'«obscurantissem», pia il catolicissem. Il bun schuldà laicistic da la republica n'astgava, ni discurrer quels linguatgs «inferiurs», ni frequentar cults divins regularmain; quai fascheva'l tut il pli utrò u dascus.

La Frantscha dal 21avel tschientaner na dovra pli tals scumonds; ils Occitans acceptan oramai che lur linguatg viva mo pli a l'ur da la societad. Segir, i han «il mar, ils cuolms, il marcau ed ils vitgs». Il Mar mediterranean è la destinaziun da bliers turists che braman ses sulegl e ses clima sitg. Las Alps occitanas cuntanschan 4103 m en il Parc naziunal dals Ecrins. A Toulouse (426 700 olmas), citad da l'Airbus, residieschan las modestas instituziuns culturalas occitanas.

Ma tgi sa anc tge che Dante Alighieri (1265–1321) scriveva dals Occitans e

da lur trubadurs en il «Liber primus» da ses tractat latin «De vulgari eloquentia»? El als numna «Yspani» (8, 5), pia «Spagnols», perquai ch'il catalan da la Peninsula iberica valeva lezza giada sco varietad da l'occitan. Dante scriva che quels «Spagnols» vivian en l'Europa dal sidvest, «a lanuensium finibus incipientes» (8, 6), pia «davent dals cunfins da Genova», a vest da Ventimiglia/Liguria, ed als definescha sco quels che dian «òc» per «gea». Quest «òc» (dalonder «occitan») viveva per catalan medieval e viva anc oz per occitan. Dante lauda lez linguatg cun ils dus cumparativs «perfectiori dulciorique» (10, 2), pia «pli perfetg e pli miavel»; dal rest, per undrar la memoria d'in trubadur da l'Aquitania, ha'l scrit ogt vers occitans en ses capodovra talian (Purgatorio 26, 140–147). Ils giugaders occitans a Mustér eran ertavels da lez ritg stgazi cultural.

GuIU Sobiela-Caanitz, Ardez